

8. Організаційно-економічний механізм розвитку регіону: трансформаційні процеси та їх інституційне забезпечення : монографія / [кол. авт.]; за ред. А.Ф. Мельник. Тернопіль: Економічна думка, 2003. 608 с.
9. Пилипенко І.В. Новая геоэкономичная модель развития страны: підвищення конкурентоспроможності з допомогою кластерів та промислових районів / І.В. Пилипенко // Безпека Євразії. 2003. № 3. С. 580–604.
10. Porter M. Clusters and the new economics of competition / M. Porter. Harvard Business Review (November-December). 1998. P. 77–90.
11. Постанова Кабінету міністрів України «Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003–2011 роки» (№ 1174 від 28.07.2003 р.). URL: <http://Zakon.rada.gov.ua>
12. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» (№ 1001 від 21.07.2006 р.). URL: <http://Zakon.rada.gov.ua>
13. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження державної цільової економічної програми створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009–2013 роки» (№ 447 від 14.05.2008 р.). URL: <http://Zakon.rada.gov.ua>
14. Проект розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції кластеризації економіки України» (лист було надіслано до президії НАН України вх. № 143 від 05.02.09 р.). URL: <http://Zakon.rada.gov.ua>
15. Семенов В.Ф. Використання потенціалу нової економіки при формуванні регіональних інноваційних структур: [монографія] / В.Ф. Семенов, О.В. Басюк. Одеса: Атлант, 2013. 356 с.
16. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці / С.І. Соколенко. // Безпека Євразії. 2002. № 1. С. 432–437.
17. Стойка В.О. Інновації як чинник забезпечення ефективного суспільного виробництва / В.О. Стойка // Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 6. С. 28–31.
18. Тютюшев А.П. Кластеры как инновационные экономические структуры сетевого типа / А.П. Тютюшев, М.А. Гасанов, Д.Ю. Васечко // Вестник Томского государственного педагогического университета. 2011. № 12 (114). С. 121–127.

УДК 631.1:633.18

Морозов Р.В.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій,
Херсонський державний аграрний університет

Морозов О.В.,
доктор економічних наук,
професор кафедри науки про Землю,
Херсонський державний аграрний університет

Морозова О.Г.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри зовнішньоекономічної діяльності,
Херсонський національний технічний університет

Морозова О.С.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
та економічної теорії,
Міжнародний університет бізнесу та права

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РИСІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Морозов Р.В., Морозов О.В., Морозова О.Г., Морозова О.С. Концептуальні засади формування системи стратегічного управління розвитком рисівництва в Україні. У статті розроблені концептуальні підходи до формування системи стратегічного управління розвитком рисівництва. Обґрунтовано, що важливою методологічною передумовою удосконалення процесу стратегічного управління розвитком рисівництва є розмежування функціональних повноважень на різних рівнях управління. Доведено, що формування і вдосконалення системи стратегічного управління розвитком рисівництва пов'язано з інтенсивним розвитком наукових досліджень, успішне виконання яких залежить від застосування відповідних методів управління. Обґрунтовано, що перехід до програмно-цільового управління є одним з перспективних напрямів модернізації системи управління розвитком галузі рисівництва.

Ключові слова: аграрний сектор, рисівництво, розвиток, стратегічне управління.

Морозов Р.В., Морозов А.В., Морозова О.Г., Морозова Е.С. Концептуальные положения формирования системы стратегического управления развитием рисоводства в Украине. В статье разработаны концептуальные подходы к формированию системы стратегического управления развитием рисоводства. Обосновано, что важной методологической предпосылкой усовершенствования процесса стратегического управления развитием рисоводства является разделение функциональных полномочий на разных уровнях управления. Доведено, что формирование и усовершенствование системы стратегического управления развитием рисоводства связано с интенсивным развитием научных исследований, успешное выполнение которых зависит от использования соответствующих методов управления. Обосновано, что переход к программно-целевому управлению является одним из перспективных направлений модернизации системы управления развитием отрасли рисоводства.

Ключевые слова: аграрный сектор, рисоводство, развитие, стратегическое управление.

Morozov R.V., Morozov O.V., Morozova O.G. Morozova O.S. Conceptual provisions for the formation of a strategic management system for the development of rice growing in Ukraine. The article developed conceptual approaches to the formation of a strategic management system for the development of rice growing. It is substantiated that the important methodological precondition for improving the process of strategic management of the development of rice growing is the division of functional powers at different levels of management. It is reported that the formation and improvement of the strategic management of the development of rice growing is associated with the intensive development of scientific research, the successful implementation of which depends on the use of appropriate management methods. It is substantiated that the transition to program-targeted management is one of the most promising directions for the modernization of the management system for the development of the rice growing industry.

Key words: agrarian sector, rice growing, development, strategic management.

Постановка проблеми. За нинішньої економічної ситуації розвиток галузі рисівництва потребує поліпшення організаційно-управлінського забезпечення. З огляду на це запровадження управлінської системи, яка би забезпечувала комплексний підхід до розв'язання наявних галузевих проблем, слід розглядати як фундаментальну проблему, що потребує більш ґрунтовного розкриття у теоретичному, методологічному та організаційному плані, вирішення якої сприятиме ефективному функціонуванню галузі рисівництва в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічним, методичним та практичним аспектам управління аграрним сектором економіки присвятили свої праці В. Андрійчук, С. Кваша, М. Кропивко, Ю. Лупенко, М. Малік, В. Месель-Веселяк та ін. Різноманітні концептуальні підходи до стратегічного управління висвітлені в працях багатьох зарубіжних учених-економістів. У контексті теорії стратегічного управління важливим є доробок класиків економічної теорії: І. Ансоффа, Б. Карлофа, М. Мескона, Г. Мінцберга, М. Портера та інших дослідників.

Водночас, незважаючи на вагомість цієї проблематики і посилену увагу до неї багатьох провідних дослідників, окремі її аспекти залишаються недостатньо вивченими. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю розроблення наукових положень стратегічного управління розвитком галузі рисівництва.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення концептуальних засад формування системи стратегічного управління розвитком рисівництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Важливим фактором забезпечення ефективного функціонування галузі рисівництва є запровадження управлінської системи, яка б адекватно відповідала сучасним виробничо-економічним відносинам.

У контексті комплексного вирішення проблем формування системи стратегічного управління розвитком

галузі рисівництва пропонується методологічний підхід, який ґрунтується на передумові розмежування поняття «стабільний розвиток» залежно від рівня (або масштабу) об'єкта управління. Зокрема, стабільний економічний розвиток окремого господарюючого суб'єкта не означає аналогічної ситуації в галузі, а за розвитком певної галузі не можна судити про стабільність регіону і країни загалом.

Для формування системи стратегічного управління розвитком галузі рисівництва доцільно виділити такі рівні, як: рівень окремого господарюючого суб'єкта; галузевий рівень; регіональний рівень; державний рівень.

Перший рівень асоціюється з економічною стабільністю окремих суб'єктів господарювання. На цьому рівні найбільш яскраво проявляється такий економічний інтерес, як максимізація прибутку. Оскільки будь-який господарюючий суб'єкт на цьому рівні є складною виробничою системою з великою кількістю зовнішніх і внутрішніх зв'язків, можливе застосування загального поняття «стабільність». Стабільність функціонування виробничих систем – їхня здатність протистояти ентропійним тенденціям, зумовлена тим, що в системах з активними елементами, що стимулюють обмін матеріальними, інформаційними та іншими ресурсами із середовищем, не виконується закономірність зростання ентропії та навіть спостерігається самоорганізація. Самоорганізація (саморегуляція) – це прагнення системи в кожний момент часу прийти у найкращий стан, який відповідає умовам, що склалися у навколишньому середовищі й у самій системі.

На цьому рівні господарюючим суб'єктам властиво кожний момент часу перебувати в стані динамічної стабільності, що формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Виходячи з вищевикладеного, стабільність на цьому рівні можна визначити як здатність господарюючого суб'єкта зберігати в довгостроковій перспективі свою економічну ефективність

за максимального згладжування впливу негативних зовнішніх і внутрішніх факторів та постійного прагнення до поліпшення свого виробничого і фінансового становища.

Отже, органи господарського управління на селі забезпечують прибутковість господарювання через сільськогосподарське і несільськогосподарське підприємництво у сільській місцевості на засадах повної господарської самостійності відповідно до чинного законодавства України.

Галузевий рівень, на нашу думку, також визначається переважно економічними інтересами і спрямовується на підвищення продуктивності (технічної ефективності) галузі рисівництва. Слід зазначити, що на цьому рівні управлінська діяльність громадських професійних органів управління, що створюються кооперативними та корпоративними виробничими, професійними об'єднаннями первинних товаровиробників рису для управління спільною виробничою, маркетинговою, фінансовою та інвестиційною діяльністю товаровиробників, повинна бути спрямована на поступову переорієнтацію економічного зростання на задоволення соціальних потреб сільського населення, раціональне використання природно-ресурсного потенціалу сільських територій зони рисосіяння.

Характеризуючи цей рівень управління, автори монографії «Організація управління аграрною економікою» відзначають, що «...органи громадського професійного управління у вигляді професійних і між-професійних об'єднань сільськогосподарських товаровиробників та інших операторів аграрного ринку здійснюють політичні функції щодо лобювання інтересів їх членів перед органами місцевого самоврядування, регіонального та державного управління, економічні функції з ведення координаційної роботи з узгодження суспільно-необхідних витрат, цін та доходів операторів аграрного ринку на всіх стадіях руху сільськогосподарської продукції від виробника до кінцевого споживача, забезпечувальні функції з організації інформаційно-консультаційного забезпечення діяльності їх членів, контрольно-інспекційні функції щодо дотримання законодавства суб'єктами місцевого самоврядування, органами господарського, регіонального і державного управління» [2, с. 90].

Удосконалення системи управління розвитком галузі рисівництва на цьому рівні передбачає раціональне поєднання галузевої і територіально-самоврядної системи управління комплексним розвитком галузі рисівництва і сільських територій.

Зазначимо, що органи регіонального управління розвитком агропромислового виробництва та сільських місцевостей виконують управлінські функції щодо виконання програм, проектів розвитку агропромислового виробництва і сільських територій.

Удосконалення системи управління розвитком галузі рисівництва на регіональному рівні передбачає запровадження моделі, яка раціонально поєднує державну і недержавну форму управління у тісній взаємодії з практичним менеджментом як на галузевому рівні, так і на рівні суб'єктів господарювання.

При цьому на цьому рівні цілі управління повинні враховувати як економічний, так і соціальний, екологічний складники галузевого розвитку (економічний складник характеризується ефективністю викорис-

тання ресурсів у процесі виробництва, стабільністю функціонування галузі рисівництва як системи загалом; екологічний складник – наявністю природних ресурсів, запобіганням забрудненню навколишнього природного середовища, забезпеченням відтворення й охорони природних ресурсів та рівновагою екосистеми зони рисосіяння загалом; соціальний складник – зайнятістю і матеріальним добробутом сільського населення, формуванням людської свідомості, рівнем соціально-економічної мотивації та задоволенням соціальних потреб суспільства загалом).

Автори монографії [2, с. 89, 90] підкреслюють, що «органи державного управління аграрним сектором виконують політичні функції створення сприятливого для соціально-економічного розвитку аграрного сектору законодавчого поля, економічні функції щодо розроблення і реалізації цільових програм державної підтримки розвитку агропромислового виробництва та сільських територій, регулювання внутрішнього аграрного ринку, розвитку зовнішніх ринків вітчизняної агропромислової продукції, забезпечувальні функції щодо інноваційного розвитку агропромислового виробництва та сільських територій, контрольно-інспекційні функції в частині забезпечення агропродовольчої безпеки держави».

На державному рівні головним результатом реалізації управлінських заходів має стати зміна чинників економічного зростання галузі рисівництва та переорієнтація на ті з них, які базуються на зміцненні її конкурентоспроможності. Вивчення досвіду у сфері аграрної політики дає змогу стверджувати, що за сучасних умов забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки можливе лише за умови його підтримки з боку держави.

Як зазначають М.Я. Дем'яненко та Ф.В. Іванина, «підтримка аграрного сектору економіки України як важливий механізм реалізації державної аграрної політики повинна базуватися на створенні економічних, правових, організаційних, соціальних та інших умов, які би сприяли досягненню фінансової стабільності сільськогосподарських підприємств, підвищенню продовольчої безпеки країни, створенню належних умов праці та проживання на селі, забезпечували б галузь необхідними матеріальними і фінансовими ресурсами для розширеного відтворення виробництва» [1, с. 3].

Вважаємо, що за сучасних умов державне регулювання розвитку аграрного сектору загалом і галузі рисівництва зокрема повинно бути спрямоване на створення сприятливих умов для стабільного розвитку всіх інституціональних одиниць сільськогосподарської галузі у тому числі з урахуванням суспільних інтересів.

Таким чином, важливою методологічною передумовою удосконалення процесу стратегічного управління розвитком рисівництва є розмежування функціональних повноважень на різних рівнях управління.

Нині формування системи стратегічного управління розвитком рисівництва вимагає зміни принципів, методів і технологій (механізмів) управління розвитком цієї галузі. Досліджуючи концептуальні засади реформування управління аграрним сектором економіки, М.Ф. Кропивко зазначає, що «під технологією (механізмом) управління слід розуміти сукупність методів та прийомів здійснення процесу управлінської

діяльності на високому науковому рівні та у визначеній послідовності» [2, с. 82].

Слід зазначити, що процес удосконалення системи управління аграрним сектором, його галузей пов'язаний з інтенсивним розвитком досліджень, успішне виконання яких залежить від застосування відповідних методів управління. Сутність загального поняття «метод управління» науковцями визначається як «спосіб, прийом або сукупність прийомів, спрямованих на інтереси людей, а через них на матеріальне виробництво для досягнення мети» [3, с. 185].

На нашу думку, система стратегічного управління розвитком галузі рисівництва повинна ґрунтуватися на об'єднуючій ідеї створення матеріальної основи для стабільного зрівноваженого розвитку рисівництва та комплексного вирішення наявних галузевих проблем у межах програмно-цільового управління як, за визначенням З.Є. Шершньової, «способу розроблення та реалізації управлінських рішень, які знаходять втілення у комплексі взаємопов'язаних заходів, включаючи обґрунтування вихідної потреби у вирішенні, як правило, комплексної проблеми, загальних цілей та підцілей, робіт та ресурсів, об'єднаних у цільову комплексну програму, необхідних і достатніх для вирішення комплексної проблеми» [4, с. 682, 683].

Одним із методів, за допомогою якого досліджуються складні соціально-економічні проблеми розвитку аграрного сектору і його галузей, є програмно-цільовий метод. Суть програмно-цільового методу як

основного методу державного і регіонального управління, за визначенням вітчизняних учених, полягає в тому, що «на основі прогнозів виробництва і збуту сільськогосподарської продукції, аналізів стану та перспектив розвитку розробляються цільові програми розвитку аграрного сектору, його галузей і регіонів, підкріплені державним фінансуванням та іншими важелями економічного регулювання» [2, с. 92]. При цьому методика як конкретна реалізація програмно-цільового методу являє собою сукупність прийомів, засобів та інструментів здійснення процесу управлінської діяльності відповідно до цієї предметної сфери управління.

Таким чином, перехід до програмно-цільового управління є одним із перспективних напрямів модернізації системи управління розвитком галузі рисівництва.

Висновки. Стабільне функціонування системи стратегічного управління розвитком рисівництва потребує створення єдиної системи моніторингу ефективності галузі на всіх рівнях управління з високим рівнем достовірності, оперативності й уніфікованості інформаційних потоків.

З урахуванням наявних інституціональних передумов в основу формування системи стратегічного управління розвитком галузі рисівництва покладено необхідність поєднання загальнонаукових методів здійснення управлінського впливу та використання програмно-цільового управління як основного методу державного і регіонального управління.

Список використаних джерел:

1. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іванина // Економіка АПК. 2009. № 9. С. 3–9.
2. Організація управління аграрною економікою : монографія / [М.Ф. Кропивко, В.П. Немчук, В.В. Россоха та ін.]; за ред. М.Ф. Кропивка. К.: ННЦ ІАЕ, 2008. 420 с.
3. Осовська Г.В. Економічний словник / Осовська Г.В., Юшкевич О.О., Завадський Й.С. – К. : Кондор, 2007. 358 с.
4. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : [підручник – 2-ге вид., перероб. і допов.] / Шершньова З.Є. К. : КНЕУ, 2004. 699 с.